

॥२३॥ नेति पितुरपराधेपुत्रो न दंड्यः अपितु आगमानुगमः कार्यः त्वं स्वपितरं पत्रादिद्वारा आनीयोपस्थापयेतितदुपरि पित्रागमनस्य पर्यनुयोगः कार्यः तावत्पर्यंतं पुत्रं बध्नीयात् यदितुस बद्धेऽपि पुत्रेनायातितदा पुत्रमपिमोक्षयेत् पितुः राष्ट्राच्चिर्वासनरूपस्य दंडस्य तेन स्वतएव संपादितत्वादिति भावः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ प्रतीहारो द्वारपालः शिरोरक्षः शिरांसी बशिरां सिद्धुर्गनगरादीनि प्रधानस्थानानि तद्रक्षणकर्ता

सम्यक्प्रणयतो दंडं भूमिपस्य विशांपते ॥ युक्तस्य वानास्य धर्मो धर्म एव हि शाश्वतः ॥ २३ ॥ कामकारेण दंडं तु यः कुर्यादविचक्षणः ॥ स इहा कीर्तिसंयुक्तो मृतो न रकमृच्छति ॥ २४ ॥ न परस्य प्रवादेन परेषां दंडमर्पयेत् ॥ आगमानुगमं कृत्वा बध्नीयान् मोक्षयित्वा ॥ २५ ॥ न तु हन्यान् नृपोजा तु दूतं कस्यांचिदापि ॥ दूतस्य हं तानिरयमाविशेत् सचिवैः सह ॥ २६ ॥ यथोक्तवादिनं दूतं क्षत्रधर्मरतो नृपः ॥ यो हन्यात् पितरस्तस्य भ्रूणहत्या मवाप्नुयुः ॥ २७ ॥ कुलीनः कुलसंपन्नो वाग्मी दक्षः प्रियंवदः ॥ यथोक्तवादी स्मृतिमान् दूतः स्यात् सप्तभिर्गुणैः ॥ २८ ॥ एतैरेव गुणैर्युक्तः प्रतीहारोऽस्य रक्षिता ॥ शिरोरक्षश्च भवति गुणैरेतैः समन्वितः ॥ २९ ॥ धर्मशास्त्रार्थतत्त्वज्ञः संधिविग्रहिको भवेत् ॥ मतिमान् धृतिमान् ह्रीमान् रहस्यविनिगूहिता ॥ ३० ॥ कुलीनः सत्त्वसंपन्नः शुक्लो मात्यः प्रशस्यते ॥ एतैरेव गुणैर्युक्तस्तथा सेनापतिर्भवेत् ॥ ३१ ॥ व्यूहयंत्रायुधानां च तत्त्वज्ञो विक्रमान्वितः ॥ वर्षशीतोष्णवातानां सहिष्णुः परं ध्रुवित् ॥ ३२ ॥ विश्वासयेत्परांश्चैव विश्वसे च न कस्यचित् ॥ पुत्रेष्वपि हिराजेंद्रविश्वासो न प्रशस्यते ॥ ३३ ॥ एतच्छास्त्रार्थतत्त्वंतु मया ख्यातं तवानघ ॥ अविश्वासो न रेंद्राणां गुल्यं परममुच्यते ॥ ३४ ॥ इति श्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० अमात्यविभागे पंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ॥ ७३ ॥ युधिष्ठिर उवाच कथं विधं पुरं राजा स्वयमावस्तुमर्हति ॥ कृतं वा कारयित्वा वा तन्मे ब्रूहि पितामह ॥ १ ॥ भीष्म उवाच वस्तव्यं यत्र कौंतेय स पुत्रज्ञातिबंधुना ॥ न्याय्यं तत्र परिप्रष्टुं दत्तिं गुप्तिं च भारत ॥ २ ॥ तस्मात्ते वर्तयिष्यामि दुर्गकर्मविशेषतः ॥ श्रुत्वा तथा विधातव्यमनुष्ठेयं च यत्नतः ॥ ३ ॥ षड्विधं दुर्गमा स्थाप्य पुराण्यथ निवेशयेत् ॥ सर्वसंपन्नधानं यद्वा दुल्यं चापि संभवेत् ॥ ४ ॥ धन्वदुर्गमहीदुर्गगिरिदुर्गतथैव च ॥ मनुष्यदुर्गमृदुर्गवनदुर्गचतानि षट् ॥ ५ ॥ यत्पुरं दुर्गसंपन्नं धान्यायुधसमन्वितं ॥ दृढप्राकारपरिवं हस्त्यश्वरथसंकुलं ॥ ६ ॥ विद्वांसः शिल्पिनो यत्र निचयाश्च सुसंचिताः ॥ धार्मिकश्च जनो यत्र दाक्ष्य उत्तममास्थितः ॥ ७ ॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ एतैः धर्मैर्यादिभिरमात्यगुणैः ॥ ३१ ॥ सेनापतेर्विशेषगुणानाह व्यूहेति व्यूहः सेनायाः निवेशनप्रकारविशेषः यंत्राणि यनुरादीनि आयुधानि खड्गादीनि ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ इ० रा० नै० भा० पंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ॥ ७३ ॥ कथं विधमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

अथ दुर्गानामाश्रयेण पुराणि महानगराणि निवेशयेत् धन्वानिर्जलदेशः तदेव परितश्च दुर्गं धन्वदुर्गं महीदुर्गं कोटः ॥ ५ ॥ दुर्गेण महीदुर्गेण संपन्नं अतएव दृढप्राकारपरिवं ॥ ६ ॥ ७ ॥